

Izhaja 10. in
25. dan vsa-
cega meseca.

POPOTNIK

Velja za celo
leto 3 gold. za
pol leta 1 gold.
50 kr.

List za šolo in dom.

II. leto.

V Celji, 10. februarja 1881.

3. list.

Odgoja pri starodavnih Gerkih.

Zgodovinska doba.

Spisuje Fr. Brežnik.

III.

Joniško pleme.

(Dalje.)

Med šestim in sedmim letom, ko niso otroci več toliko telesne potrebe potrebovali in izključivo ženska odgoja ni več zadostovala, so jim preskerbeli starši pedagoga, t. j. vednega spremljevalca in nadzornika. Platon (post. VII. 808.) pravi: „Deček se izmed vseh živali naj težje ukroti in nadvlada; tedaj ga je treba krotiti z mnogimi vajeti, najprej (z vajeti) dojnice in mater, potem s pedagogovimi.*) V ta namen so rabili robe, ki so se jim ravno sposobni zdeli. Za tako važen posel bi se bil moral ne samo pameten in pošten, ampak tudi vseskozi olikan moč izbrati, kar se pa mnogokrat ni zgodilo, celo v odličnejših rodbinah ne. Ako ni bil rob za druge opravke več sposoben, so mu dečka v varstvo izročili. Celò slavni Periklej ni pametneje ravnal; dal je namreč mlademu Alkibiadu za pedagoga roba Zopyra, ki je bil padel iz oljkinega drevesa in vsled padca za druge opravke ni bil več sposoben. To ravnanje Periklejevo razklada Sokrat prav natančno Alkibijadu**) in temu gerskemu polomljenemu in sirovemu momčetu štiri izvrstne pedagoge perzijskih kraljevičev v izgled omenja, med katerimi je bil eden naj modrejši, drugi naj pravičniji, tretji naj zmerniji in četrti naj hrabrejši vseh Perzov, tako da kažejo ti odgojitelji štiri glavne kreposti. Seveda nahajamo pa tudi v tem oziru izjeme. Prav olikani in pametni starši, katerim je blaženje in bistenje duha več veljalo kakor bogastvo, so pri volitvi pedagoga gotovo naj bolj na njegovo pravost gledali.

Pedagog je spremljeval v varstvo izročnega mu dečka povsodi, posebno pa v šolo in telovadnico, nosil mu je knjige in druge potrebne reči za šolo, med temi tudi kitaro. V telovadnicah in šolah so smeli biti pedagogi navzoči, so smeli dečke opominjati in so doma o napredku dečkovim staršem sporo-

*) Drug, ne manj važen izrek Platonov (Laches 307, a) se glasi: „Ali ne veš, da je pri vsakem poslu mnogo malovrednih in zanikernih, pa malo marljivih in izvrstnih.“

**) Plat. Alk. I, 37.

čali. Iz tega je razvidno, da so se pedagogi v šoli od učitelja mnogokrat več naučili, kakor dečki, ktere so nadzorovali. Drugim osebam ni bilo dovoljeno šol obiskovati, postavno celò pod smrtno kaznijo prepovedano. Potem je moral pedagog gledati na dečkovo dostojnost, obnašanje na ulicah in pri obedu, obleko, hojo, sedenje, pozdravljanje i. t. d., tako dolgo, da je opustil deček vso surovost v obnašanji, se privadil lepe dostojnosti pokorščine proti staršem in proti državi. V pedagogovem varstvu je ostal mladi Gerk do spolnjenega osemnajstega leta. S podučevanjem dečkov se pedagog ni baval, sploh pa se v domači hiši ni podučevalo.

V Atenah so po stari navadi pričenjali dečki s sedmim letom v šolo hoditi, vendar je začetek šolskega obiskovanja zavisen bil tudi od stanu in premoženja staršev. Platon (Prot. 326) pravi, da pričenjajo dečki premožnih staršev prav rano šolo obiskovati in še le odrasčeni iz šole izstopijo. Včasih so malomarni starši tudi samo zarad tega dečke rano v šolo pošiljati začeli, da niso doma kaj budega počenjali.

Šolanje otrok in volitev učitelja je država prepuščala staršem; kajti stara Solonova postava je od očeta v obče le primerno odgojo otrok zahtevala. Ako pa niso dali starši otrok ničesar učiti, potem niso bili otroci zavezani staršem v starosti streči in za nje skrbeti. Razmerje šolsko v primeri z državo starega veka izverstno naznačuje E. Curtius v „*Alterthum in Gegenwart*“ l. 1875 str. 118 s sledečimi besedami: „Atenčani so prevzvišeno mislili o duševni oliki da bi jo bili kot državno sredstvo rabili v smislu konservativne politike in mislili so o državi prevzvišeno, da bi njen obstanek zavisen bili napravili od omejene olike človeškega duha. Atene so prva država, ki je menila, da je prosta olika človeška naj boljša priprava za državljana in ker so se zanašali na prirojeno ukaželjnost kakor tudi na ganljivo moč navade, kako je treba mladino telesno in duševno odgojevati, se država s to rečjo ni pečala, ker jo je kot domačo in rodbinsko smatrala. Zategadel ni bil nihče postavno primoran šolo obiskovati, tudi niso nobenega državnega naučnega načrta imeli. V atenski državi se tedaj nikdar ni na to mislilo, javne šole na državne stroške odpreti, akoravno Platon (post. VII. 804) zahteva, naj bi se v šolah in telovadnicah javni učitelji nastavili na državne stroške, se to vendar v djanji nikdar ni zgodilo. Le posamezno se prikazujejo v zadnjih stoletjih pred Kr. r. javne, na državne stroške vzdrževane šole n. pr. na joniskem otoku Teos, kjer so prebivalci vsako leto si za dečke in dekleta tri učitelje preskerbeli in jih s 5—600 drahmami*) plačevali; učitelj za godbo (Kitaristes) je dobival 700 drahem. V prestopnih letih so jim dovolili plačne doklade in če so bili razredi v šolah prenapolnjeni, je dotični učitelj šolskega nadzornika (pajdonoma) poprosil, da se je temu v okom prišlo. Neki Polytus je baje celò 34.000 drahem založil, da so se iz te svote napravile štipendije za vboge otroke prostorjenih Gerkov.

Sploh je bilo šolanje otrok vestnosti staršev prepuščeno. Olikani in premožni starši so otroke gotovo k izverstnim učiteljem v šolo pošiljali, otroci

*) Gerska drahma je bil srebern denar blizo 60 kr. avstr. veljave.

ubožnih staršev so se pa v šoli le naj potrebnejših reči naučili ali šole nikdar niso videli. Vendar se je poslednje le malokdaj zgodilo. Kako potrebno se je obiskovanje šole Gerkom zdelo, razvidimo iz tega, da so prebivalci Trojcenskega mesta, kamor so ženske in otroci pred Perzijani iz Aten bili bežali, ne samo hrano beguncem preskerbeli, ampak tudi učitelje za prišle otroke plačali.

Ves šolski pouk pri Atenčanih je obsegal tri dele, gramatiko, muziko in gymnastiko; kot četrti del še omenja Aristotel (drž. VIII, 3, 1337) risanje, o kateri umetnosti terdi, da vzbuja in ostri okus za telesno lepoto. Že Platon se je baje kot mladeneč z risanjem mnogo pečal in Plinij (narav. XXXV, 77) pripoveduje, da je bil pouk v risanju prinesen iz Sikyona in po upljivu Pamfilovem med poučne predmete v atenskih šolah sprejet. Dalje prih.

Naše zveri s posebnim ozirom na njihovo zimsko življenje.

(Dalje.)

b) Mesojedci (Carnivora).

1. **Lisica** (*Canis vulpes*) je med temi naj navadniša. Kdor je še ni vidil, je saj že mnogo slišal o prebrisani tatici. Velika je ko srednji pes, po hrbtu in po straneh rujava, spodaj pa belkasta. Njene noge so suhe in nizke. Muhasti očesi tičite nekoliko postransko v podolgasti glavi, ušesi pa stojite po koncu. Lepc ji pristoji košat rep, ki je tako dolg, da se za njo vleče. Na koncu ima nekaj belih dlak, blizo srede pa črno liso, pod katero je zleza, ki jo lovci „viola“ imenujejo in iz katere se zliva tekočina, nekoliko po vijolicah dišeča; a lisičin duh pa kaj malo spominja na „vijolice“! Lisica je strašna roparica. Vse, kar si upa živega posiliti in le more vloviti, pada ji v plen. Jelenja teleta, mlade srne, zajce, ptiče vsake vrste in njih jajca, podgane, miši, ribe, rake povžije ravno tako rada kakor kuščarice, žabe, polže, črve, kebre in gosenice. Še iglast jež se ji ne more oteti. Akoravno se zvije, mu le nič ne pomaga, lisica se ga ve pooblastiti. Če ga zasači blizo kakega potoka ali blizo kake mlake, koj ga koče (kota) rahlo s predno taco v vodo, kjer se jež razvije, lisica ga pa zgrabi za trebuh ter ga izlušči iz bodeče sukuje. Ako pa ni vode blizo, ga tako dolgo pomaka in terpinči, da se razvije. Lisica prebiva v votlinah pod zemljo, katere si ali sama skopa, ali pa jih podeduje za jazbecem. Tu predremlje skoraj celi dan. Včasi se greje na kaki pečini, le malokdaj gre tudi po dnevu na lov, za to se ji zdi noč primerniša. Po leti se zadržuje raji v goratih krajih, kjer ima tudi mlade, proti jeseni se pa rada priklati cela druhal v nižave. Pa tudi tu stiska naše rujavke huda zima. Hrana je zelo pičila in nevarnosti za življenje so velike. Seveda vodi lisico povsod in vsikdar njena prebrisana glava, a če jo tare hud glad, jo zapusti — čeravno le za trenutke — tudi vsa njena previdnost in prekanjenost. — Že več dni hodi prebrisana rujavka po snegu za živežem okrog, pa skoraj zastonj. Če je ravno pozobola tam na griču izpod snega nekaj precej kiselih jagod in povžila zmrznjenega ptiča in veverico, ki je od gladu

poginila; pa kaj je vse to njenemu nenasitljivemu želodcu. Zdajci ovoha mrhovino. Tanek nos jo pelje grizljeju bliže. Zagleda ga; a koj vè, da je to nastavek, ki ga je lovec k pasti privezal, da bi jo vjel. Obrne se preč ter misli oditi. A gladen želodec jo sili, naj pobere košček. Zasuče se ter gre bliže. Oblizovaje se obhojeva nastavek čim dalje v ožjih krogih. Kakor zdvijana hlastne slednjič po nastavku; past se zalopne in sirota je vjeta. Vije se na vse strani ter poskuša, rešiti se, pa vse zastonj. Ko pa vidi, da ni rešenja, vda se v svojo osodo ter pričakuje vsa klaverna in pobita mirno smrti. Če jo pa prime past samo za ного, si jo kar odgrizne in po treh odteče. Tudi mrtva se včasi napravi. — Neki drugi lisici se je pa bilo posrečilo, zajca vloviti. Zagnala ga je bila izpod grma, kjer je čepel, v sneg. Ker ga je bilo včeraj solnce obsijalo, je po noči na površji zmrznul, a premalo, da bi bil zajca deržal. Ker se je podiral pod njim, ni mogel lisici uviti. — Ko je povžila strahopetneža, se poda zelo dobre volje domu. Komaj se vleže počivat, zasliši zunaj neko šumenje in ropotanje. Lovec jo je bil zasledil ter prišel in ji vse izhode do enega trdno zamašil. V tistega pa, katerega je pustil odprtega, je nastavlil past. Celi teden si ne upa lisica iz votline, ker dobro vè, kaj jo čaka. A glad jo že hudo terpinči; posili jo. Pozabivši vso nevarnost, se zažene skoz nezamašen izhod — a past jo zagradi ter močno derži. — Od hudega gladu gnana, pritepe se včasi lisica v vas in do hramov živeža iskat. Tiho in potuhnjeno hodi okoli hrama, da je še vsekrate psi ne zaslišijo. Mnogokrat ji znese, zaslediti špranjo, skoz katero se splazi v blev do perutnine. Kako tukaj gospodari, to vejo narbolj gospodinje. Vso kuretnino, ki jo najde in more doseči, podavi. Nekaj poklane živine požre, nekaj odnese, ostalo pa pusti ležati. Drugo ali tretjo noč pride navadno gledat, če bi bilo mogoče še ostanek pospraviti, a to nesramnost mora mnogokrat sè svojim toplim kožuhom poplačati. Ako se ji pa vse lepo posreči, še pa večkrat pride pečenke iskat, celo po leti. Po zimi slišimo včasi lisice bevhati; to navadno pred veliko burjo ali pred nastopom hudega mraza; z bevkanjem se pa tudi samec in samica ob času družितve kličeta. Po zimi se nar več lisic postreli in polovi. Nekaj zato, ker se rujavke po zimi ložje zasledé, nekaj pa, ker je zimski kožuh boljši ter več vreden. V past, ki je nastavljena na prostem, gre lisica le po zimi, če jo že narhujši glad trpinči, v staneh se pa love lisice tudi po leti. Za lisico postave ni po dotičnem zakonu varovalnega časa.

2. Kuna zlatica, plemenita kuna (*Edelmarder*, *Mustela martes*) je do 52 cm. dolga, z repom vred 76 cm. in do 22 cm. visoka. Po hrbtu in po straneh je kostanjeve barve, na grlu pa ima rumeno liso, po kateri jo lahko spoznamo. Nahaja se povsod po naših gozdih, dasiravno bolj po redko, ter prebiva v duplih, veвериčnih gnjezdih in v gnjezdih večjih ptičev — le malokedaj v skalnatih razpoklinah. V plezanji in plavanji enako izurjena ko v tekanji, sega krvoločna roparica po ptičih in ribah ravno tako pogosto, kakor po vsakorvrstnih manjših sezalka. Posebno rada izpiva jajca. Tudi hruške, slive, črešnje in jagode ji slastno diše. Hrane iskat hodi le ponoči, po dnevu pa leži zvita v svojem zatišji, ali pa na trebuhu na kaki debeli veji; včasi tudi stegujena

na tleh. Po zimi hrane nima tako obilo ko po leti, a stralati ji tudi sedaj ni treba. Akoravno ni v vsakem kotu grizljeja, na vsaki veji slastne pečenke, še zasači pod grmovjem na kopnem in okoli skalovja za potrebo dosti miši, podgan, krtov in zajcev. Na drevesu pa še vlovi pogosto ptiča ali veverico, v vodi pa ribo ali raka. V grmovje hodi rada jagod zobat. Včasih se pa le prigodi, da ima malo sreče in se ne more nasititi s tem, kar je v gozdu vlovila. Tedaj pa pride do hramov in je tu perutnini nevarniša od lisice, ker se skozi še tesnejše špranje zmuzne do kuretnine; ker zna plezati, še golobje v golobinjaku niso varni pred njo. Zavoljo dragocenega krzna (njeno krzno je najlepše in najdražje med vsem, ki ga dobivamo od živali naših krajev) in ker je zelo škodljiva, streže človek kuni zlatici neprenehoma po življenji. Bodi si po leti ali po zimi, to mu je vse eno, pooblasti se jè, če le more. V past jo je lažje vloviti ko lisico, ker gre tudi po leti v nastavljeno železo, kar pa lisica nikdar ne stori. Čudno pri kuni zlatici je to, da opazuje kako posebno, nenavadno reč, ki jo je zagledala, dolgo časa tako pozorno, da se ne gane in ne beži, ako tudi vstreliš blizu nje. Če jo zapazi gozdar na trebuhu na kaki veji ležati, pa nima orožja pri sebi, obesi beli robec iz žepa pred njo na kako vejo ter gre domu po puško, da jo potem vstreli. Ako jo je zgrešil prvokrat, nabije polagoma še enkrat, da k drugemu po njej sproži.

3. Kuna belica (*Steinmarder*, M. foinea) je manjša od plemenite kune ter ima na grlu namestu rumene, belo liso, po kateri se posebno lahko loči od kune zlatice. Noge so ji nizke in glava je zategnjena v dolg gobec. Drugače pa je podobna po rasti in barvi kuni zlatici. Nahaja se kuna belica povsod po naših gozdih in je tu navadniša ko zlatica. Kar sem povedal o umetnostih, obnašanji in načinu življenja plemenite kune, to je lastno tudi belici. Ona zna ravno tako dobro plezati, tekati in plavati in je krvoločna ko njena sestra. Le to dvomljivo čednost še ima poleg vseh drugih, da se rada preseli proti zimi iz gozda v skednje, hleve, v kupe drv, v staro zidovje i. t. d., kjer lovi miši, podgane in krte, še rajši pa domačo kuretnino in kunce. Po dnevu je tiha v svojem zatišju in se ne gane, zato jo je težko zaslediti ter pregnati. Lože ko pregnati je pa kuno belico vjeti v past, ker gre skoraj brez pomisleka v železo, če ga najde nastavljeno. Krzno se porabi, a ni kaj dragoceno.

4. Mala podlasica (*kl. Wiesel*, M. vulgaris) je samo do 20 cm. dolga in kakih 8 cm. visoka. Po grlu in trebuhu je bela, drugod pa rudeče rujava. Ta živalica je jako brzna, pogumna in krvoločna. Razdražena piha v sovražnika, hudo razkačena se celo v njo zapodi (tudi v človeka) ter se mu zagriže v nogo, in ta njena šega je menda vzrok, zakaj se je ljudstvo boji in pripoveduje, da ta, katerega je podlasica opihala, na celem životu hudo oteče. Podlasica stanuje v krtovih, podganjih in mišjih rovih in vsakovrstnih podzemeljskih luknjah. Ni živali, ki bi toliko miši in podgan pokončala ko ravno podlasica. Po leti in po zimi jih neutrudljivo lovi. Zelo nespametno je toraj, jo preganjati in zatirati. Po zimi se rada naseli v naših kletéh, hlevih in skednjih, kjer opravlja noč in dan svoje rokodelstvo. Stradati ji tu pač ni treba. Podlasice, ki ostanejo po zimi na poljih in v gozdih, nimajo tako dobro. Krta, podgane,

miši, žabe, kače, slepca, kuščarice, ribe ali raka sedaj ni tako pogosto vjeti ko po leti; tudi mladega zajca, valečega ptiča, jajce v gnezdu in mergolinec ni najti. A ker je podlasica jako hitra, pogumna in neutrudljiva pri svojem poslu, pribori si tudi sedaj potrebnega živeža, dasiravno ji ni vsaka stopinja z debelim grizljejem poplačana.

5. Dihur (*Illis, M. putorius*) je kot smrdljivec (smrad pribaja od tekočine, katero izlivajo posebne žleze v zadnici) in hud sovražnik domače perutnine na kmetih povsod dobro znan. On je precej nespretne in neotesane postave ter stoji v velikosti med kuno belico in podlasico. Barve je temnorujave, skoraj črne; le okoli gobca, oces in na ušesnih robih je bel. Stanovališča si poišče v jazbečevih in lisičinah votlinah, v skalovji, starem zidovji i. t. d.; v jeseni se pa tudi on pritepe v vasi in mesta, ter se naseli za zimo v hlevih, kletéh, skednjih, na podstrešjih i. t. d. Po dnevu spi v svojem zatičju, po noči pa šviga s kota v kot, gor in dol ter lovi miši in podgane; po vrtih v bližnji okolici pa tudi krte; če najde razen tega žabo, kuščarico, slepca ali kačo, je tudi vesel. Čudno je, da dihurju, ravno tako kakor ježu, ne škoduje gadov ali modrasov strup, kar pa pri podlasici, ki tudi žre strupene kače, ni; ona pogine, če jo vgrizne strupena kača. Rad hodi po zimi dihur rib lovit, ako se nahaja blizu njegove zimske naselbine ribnik, reka ali potok. Tu sedi na bregu ali robu leda in gleda trdno v vodo; ko priplava riba mimo, skoči v hipu za njo in redkokedaj jo zgreši; za mrzlo kopel se ne zmeni veliko. — Če bi se dala domača perutnina pred dihurjem varovati, bi ne bil škodljiv pri biši, ker pokonča mnogo miši in podgan, a to je težko, ker je smrdljivec izurjen plezalec in zategadel kuretnini nevarniši kakor lisica, dasiravno ne davi tako neusmiljeno ko rujavka; on vzame navadno vsakokrat le po eno kokoš in jo nese v svoje zatičje, kjer jo potem prav polagoma povžije. Slastna jed so dihurju jajca in strd, zategavoljo se morajo pred njim skrbno varovati čebele in kokošja gnezda z jajci. Krzno duhurjevo je lepo, a zaradi smradu, ki mu je lasten, le malo vredno.

Dalje prih.

Učne slike iz zgodovine.

Spisuje Tone Brezovnik.

XI. Vitezi.

Obravnava.

1. Učitelj pripoveduje: „V starih časih koristen stan.“ Kake vojake so imeli največ v starih časih? Pešce. Ni bilo nič konjikov? Malo. Zakaj? Ker so si morali konje sami kupovati in vzdrževati. Kako so bili ti konjiki v vojski oblečeni? V železo. Kdo jim ga je kupil? Sami. Kdo daje pri nas vojakom konje, orožje in obleko? Cesar (država). Kdo je toraj lahko konjik? Vsak za to pripraven. Kdo pa je v prejšnjih časih le zamogel konjik postati? Le bogatini. Kakšen stan je bil toraj konjiški

stan? Imeniten, zlahten. Kako so ljudje te konjike tudi zvali? Viteze. Kakšen je bil toraj viteški stan? — Zakaj so še bili vitezi posebno imenitni in slavni? Ker so bili najboljši, najpogumnejši in najspretnejši vojaki. Kako to? Ker se vitezi že od svojih mladih nog niso družega učili kot konje berzdati, sulico metati in meč sukati. Na kaj se je pri izreji viteških sinov le gledalo? Da so postali enkrat krepki, terdni, gibčni in nevstrašljivi. Česa so se viteški otroci le malo (redko) učili? Čitati in pisati. So se li vedno doma odgojevali? Samo do sedmega leta, tedaj pa so jih poslali h kakemu tujemu vitezu. Kaj so morali tamkaj delati? — Na kaj so torej pri odgoji tudi še gledali? Da se je mladenič znal lepo, dostojno obnašati. Za to še sedaj rečemo o človeku, ki se povsodi dostojno, lepo in pogumno obnaša, da je „viteškega obnašanja.“ — Kako dolgo je trajala odgoja pri tujem vitezu? — Kedaj je toraj mladenič še le vitez postal? — Se je to kar na tihem zgodilo? Ne, ampak z veliko slovesnostjo. S kako? — Kaj je moral priseči? — So li to dobre in potrebne reči? Da, posebno za tedanje čase, ko so se postave le malo spoštovale. Kakšen je bil toraj viteški stan? Prav koristen. Kaj se je po tej prisegi zgodilo? — Kje imamo še sedaj blizo enako navado? Pri sv. birmi. — Kakšno vozilo je sedaj mladi „vitez“ dobil? — Kdo ga je pred cerkvijo pričakoval? Zakaj ga je ljudstvo veselo sprijelo? Ker je dobilo novega zaščitnika; kajti od današnjega dne je moral „vitez“ vse spolnjevati, na kar je tam pred oltarjem slovesno prisegel. — O čem smo se sedaj učili?

a.) O imenitnosti (važnosti) vitezov.

b.) O odgoji vitezov.

Povej, kar smo o vsakem teh slišali;

Vitezi so bili poseben, imeniten stan. V vojski so služili za konjike in so bili prav hrabri in serčni. Mladi vitezi so se od sedmega leta na gradu tujega viteza odgojevali. Učili so se vsega, kar jim je telo uterjevalo in gibčno napravljalo. V 21. letu svoje starosti so slovesno vitezi postali. Njih glavne kreposti so bile: sv. vero spoštovati, le resnico govoriti, pravico braniti ter sirotam in ženam pomagati.

(To pove najpred nekaj dobrih, nazadnje nekaj slabih učencev. Kjer učenec obtiči, pomaga učitelj s primernim vprašanjem.)

2.) Učitelj pripoveduje: „Če je pa spoznal.“ V kaj so bili vitezi v vojski i včasi tudi pri drugih priložnostih oblečeni? V železo. Kje je nosil čelado? Čez glavo in lice. So ga li toraj ljudje mogli n. pr. v vojski spoznati? Kaj so toraj vitezi storili, da so jih ljudje vendar spoznali? Napravili so si zunanja znamenja (podobe). Kakšna n. pr.? Kje so jih imeli? Kako so ta znamenja imenovali? — Jeli rodbina gerb spreminjala? V obče ne. — Kdo še ima sedaj gerbe? — So li samo posamezne rodbine gerbe imele? — Ima tudi Vojnik svoj gerb? Celje? Kje ste že gerb celjskega mesta videli? Na cerkvi sv. Jožefa. Kaj pomeni tam gori? Da je cerkev mestna. Kakšen je gerb Štajarske? Avstrije? Kje vidite tega? Na denarju,

kolekih, trafičkih tablah i. t. d. Čemu so bili gerbi? Da se je vsak spoznal, kdo in čegav je. — O čem smo se sedaj učili?

c.) O gerbih.

Povej, kar smo se o njih učili!

Da so se vitezi, čisto v železo oblečeni, spoznali, imeli so na čeladi ali ščitu kako znamenje, koje so „gerb“ imenovali. Gerbi so se ohranili še do dandanes. Pa ne samoposamezne rodovine, nego tudi kraji in dežele so imele svoje gerbe.

Dalje prih.

O prirodnih darovih človeških.

Franjo Gabršek.

Dalje.

Ne gledé na vse to duševno delovanje nima razvijanje telesa nikakega upljiva na občno sposobnost omike. Gerbast človek more biti duhoviteji od lepó vzraščenege, majhen se more više povspeti v svojih čutilih, nego li velik; le možgani odločujejo; možgani so vsota vseh pozameznih ustrojev, koji so vsi podvojeni in somer. o (simetrično) na obéh notranjih stranéh možganov porazdeljeni, na obéh stranéh lobanje pa so več ali manje povišani, ter se torej že zvonajno lehkó razlikujejo. Po Gallovem mnenji bi torej že s tipanjem lobanje lehkó razlikovali večé ali manjše razvitje duševnih ustrojev.

Ti mnogoteri deli možganov razjasnujejo popolno neutrujenost možganov. Možgani neprestano delujejo, a nikdar v vsem svojem obsegu, marveč vedno le posamezni deli njihovi; med tem pa so drugi deli mirni ter si takó rekoč odpočivajo od prejšnjega delovanja. Tudi ne smemo misliti, da bi le po jeden ustroj deloval; to se vrši z vsemi sorodnimi.

Ker so človeške sposobnosti zeló različne, zaradi tega je sklepal Gall na neenakost lobanjine oblike, in ker povišbe možganov pri vsej svoji mehkoti tudi le obliko lobanje prouzročujejo, zavoljo tega se sklepa po njegovih mislih po tej vnanjosti na razvitje notranjih delov.

V prejšnjih časih so ugibali brez pravega reda o sedežih teh ustrojev, za Galla po so ločili sposobnosti in tem primerne ustroje v dva glavna razdelka, namreč v one, koje se nahajajo skupno pri ljudeh in živalih in v one, koje so jedino le človeku vlastne.

Ako bi opazovali vse to duševno delovanje ter primerjali ono neomikancev in omikancev, ali ono posameznih plemen, spravilo bi nas to v veliko zadrege, če bi hoteli z resnimi dokazi to terditev okrepiti. Zavoljo tega so obsodili učenjaki vso Gallovo hipotezo o čutnih ustrojih že zdavna, kajti vse prej omenjene čutne tvornosti se najdejo celó pri narodih, koji stojé še na najnižji stopnji omike, se ve, da v različni meri. Kaj družega se torej tudi o nobeni evropski lobanji reči ne more. Sicér je kaj mogoče, da je vnanja lobanja Etijopca ali Mongolca bolje razvita, kot lobanja Evropejca, a to še

ni dovoljen dokaz večje ali manjše sposobnosti njegove za omiko, kajti med samimi izobraženimi Evropejci se nahajajo lobanje vseh mogočih oblik.

Ne rečem, da bi nobena Gallovi trditve ne imela nikake veljave; in ker se da po njegovi teoriji sklepati na poglobitve darove človekove, za to tudi pedagoga zelo zanimiva. A njegovi frenologiji, kakor tudi Lavaterjevi fiziognomiki manjka resničnih matematičnih dokazov.

Ko bi to bilo, potem bi vsemu bistvu človeškega duha kaj lahko prišli na sled, in zlasti učitelju bi bilo trudapolno delo študiranja njegovih učencev jako olajšano.

Mnogokrat se lobanja popači že pri porodu, bodisi slučajno ali pa nalašč, kakor n. pr. pri nekaterih srednje-amerikanskih rodovih. Vendar ni čuti, da bi se razvijanje razuma tako popačenih otrok oviralo ali predruščilo. Celo Carns, kateri je sicer priznaval važnost oblike lobanjine, pravi: „Učinek zunanosti oblike lobanje lahko omeji, ovira, a nikdar ne preustroji.“ Pri porodu se glava lahko podaljša ali pa nastane na njej stolpu podoben izrastek, kateri ostane potem celo življenje (takovo lobanjo je imel n. pr. Walter Scott in grof Scott in grof Harrah, oče kneginji Liegniški). Tudi kedar se nalašč glava popači, se notranji organi možganov v svoji legi premaknejo, a njih notranji pomen se tem manj spremeni, ker se tudi njih sestava komaj predruščila. Kedar najdemo torej nenavadne oblike lobanj, še nikakor ne moremo sklepati na nenavadna duševna svojstva, marveč predočiti si moramo prvotno razmerje obrazovalnosti posameznih delov lobanje, katero se od znotraj na ven vzbuja; iz tega zamoremo stoprav na duševno sposobnost sklepati. —

Občnega merila nikakor ne moremo navajati. Ne oziraje se na pojedince, pogledajmo le razne narode, in videli bomo, da je jedno in isto ljudstvo v teku stoletij jako različne stopinje omike premerilo, dá je dospelo iz višine v propad. Pač bi lahko vprašali, imajo li sedanji Italijani ali Gerki manj možganov v svojih glavah, nego li oni za Aleksandra in Cezarja? Kdo se bo drznil to trditi? Ali so imeli Gerki za časa trojanske vojske manj možganov, nego li sedanji, dve tisoč in nekaj let po njih srečni dobi živeči? Tega nikakor ne moremo trditi.

Prirodnoznanec uče, da je zamorčeva lobanja opični podobnejša od lobanje kakega Evropejca, in da mora torej zamorec tudi znotraj opici sličeje biti, kakor kavkazec, t. j., imeti mora manj razuma in kar nič pameti.

To pa se mi zdi prenašlo sklepanje, kajti Prichard in Engel sta po vsem prav sodila rekši, da vnanja oblika lobanje še ne da sklepati na množino možganov v njej in na od teh zavisno prirodno sposobnost. Sicer se nam koj lahko domneva, čividimo majheno glavo, da nima dosta prostora za potrebno množino možganov. A pregledamo li glavo na tančnejše, našli bomo, da je možganom prostora zadosta; vsaj kaj lahko ozko, nizko čelo nadomestuje široko in visoko zaglavje, ali naopak; — s kratka, navidezno oslavljevanje jednega glavnega dela izravnuje često zadostno razširjenost kakšnega drugega dela. Fiziologi se že dalje časa pečajo s tem predmetom in prišli so v

resnici že do važnih sklepov, katere naj bi zlasti učitelji ne prezirali, ker podajejo jim marsikoji migljaj, kako upoznati se s svojstvom otroške duše.

Pa pri vsej imenitnosti tu povedanega zašlo se je večkrat predaleč v tem opazovanji, kakor smo ravno pri Gallovi teoriji videli. Waitz je prvi razjasnil nesvršenost teh izsledovanj. On pravi: „Akoravno priznamo, da so bili in so še Indogermanci in Semiti pravi nositelji olike, da so Semiti ustvarili prava tri teistična verstva, in da so njih možgani izmed vseh družih narodov najboljše razviti, pa še ni verjeten, še manje pa resničen stavek, da imamo vsebino lobanje smatrati kot merilo duševne zmožnosti.“

Pravijo, da imajo Gerki najsovršenejšo lobanjo, njim zelo blizu so Rimljani; Gerki in Rimljani so poginili v kljub svojim obširnim možganom in svoji duševni omiki.

Gerki so se nekedaj odlikovali po svoji visoki duševni omiki, tega pač ne moremo tajiti, a velikih lobanj nikakor miso imeli. Vsaj vemo, da so bili Gerki lepe postave; a le glave majhnega obsega dičijo človeško telo. Tem plemenitim oblikam glave pa Georgijci v Kavkazu popolnem ustrezajo; kaj neki je torej vzrok, da se niso lepi Georgijci s svojimi Gerškimi oblikami lobanje nikedar odlikovali?

Turki in Ogri so azijskega plemena, in gotovo se o njih lobanjah ne more reči, da bi bile idealne; vendar so premagovali Kavkazijce ter so bili dalje časa strah in trepet Slovanom in Germanom; tudi so si prisvojili stanovališča Kavkazicev, Armencev in družih narodov z lepšo lobanjo.

Neki imeniten francoski fizijolog, Parchappe, je poskušal določiti v svojih „recherches sur l'encephale“ obseg glav raznih plemen. Podobno je storil Lawrence, in temeljiti Nemec Tiedemann je preiskoval možgane Zamorcev ter jih primerjal onim družih plemen, — in ako primerjamo to merjenje in tehtanje med soboj, najdemo mesto povoljnih posledkov — le protislovje. Nekateri sklepajo: Kavkazijci imajo največ prostora za možgane, njim sledi takoj Zamorci, potem Mongolci, v četrti vrsti so Amerikanci, in Malajci imajo najmanjši prostor za možgane. Po Lawrence-ju stojijo Malajci med Evropejci in zamorci, Amerikanci pa med Evropejci in Mongolci; Tiedemann pa celo trdi, da možgani Zamorcev niso manjši, nego Evropejcev, a ko meri in tehta, najde, da so za celo desetino manjši od evropejskih in jednaki malajskim.

Dalje prih.

Dopisi.

Celje. Celjsko učiteljsko društvo je imelo dne 13. t. m. svoj občni zbor. Akoravno je bilo zelo slabo vreme, sešlo se je bilo vendar 21 društvenikov.

Iz letnega poročila je razvidno, da je društvo tudi v minulemu letu marljivo delovalo, ter vsakako napredovalo. Imelo je 9 zborovanj, katerih se je udeležilo izmed 58 društvenikov povprečno po 26.

Obravnavali so se sledeči samostalni predmeti: O šolskih vrtih g. Lopan. (5. sveč.) Slovenska slovnica — g. Jarc. (5. sveč. 1. april. 2. dec.) O raz-

števanji z navadnimi drobci — g. Miklavec. (4. marc.) O risanju na prvi stopnji — g. Brezovnik. (4. marca.) Kako marljivo naj učitelj deluje — g. Weiss. (4. marc.) O spremembi berilnih spisov oziroma na obliko — g. Miklavec. (1. apr.) Kako naj učitelj posamezne predmete obravnava glede na posebnosti duševnih zmožnosti, ki se nahajajo pri ženskem spolu — gđc. Hallada. (13. maj.) O nepokorščini — g. Kresnik. (13. maj.) Prednost Evrope oziroma na drugo dele sveta — gđc. Hluščik. (3. jun.) Razklad učenja na eno- dvo- in trirazrednicah — g. Bobisut. (3. jun.) O oblikoslovju — g. Miklavec. (1. jul. 4. nov.) Učni poskus čitanja — g. Rupnik. (4. nov.) O vzgoji starih Gerkov — g. Bobisut. (2. dec.)

Društvo je imelo 43 gld. 17 kr. dohodkov in 36 gld. 22 kr. stroškov, tedaj 7 gld. 75 kr. ostale gotovine in poleg tega še lepo svoto zaostalih doneskov.

Za pregledovalce računov so izvoljeni gg. Kokot, Kresnik in Lever, v novi odbor pa gg. Bobisut, predsednik; Lopan, namestnik; Petriček, zapisnikar; Miklavec, denarničar; Weiss, petovodja; Lever, knjižničar; Brezovnik in Jarc, odbornika.

Društvenina ostane še za to leto 1 gld.

Naročé se sledeči časopisi: Popotnik, Učitelj. Tovariš, Vrtec, Šola, *Oesterr. Neuschule in Pädag. Zeitschrift.* — c.

Od Voglajne. Imel sem priliko v tem listu omeniti novošegno humaniteto, ali „mlad doktor“, a zdaj imam drugo, govoriti o starošegni. Dvakrat se je v Popotniku že misel sprožila o pogostovanji ubogih šolarjev, a nobenkrat se ni kdo izrazil proti, tudi ne za take naprave. Da pa se ta reč dožene, treba je pretresovanja, treba je, da se stvar od vsih strani ogleda, ker tudi vsaka dobra reč ima svojo slabo stran. Da, na deželi bi naj toraj delovali učitelji na to, da bi ustvarili nekako ljudsko kuhinjo po izgledu velikih mest, kakor imajo taka že tudi tičjo kuhinjo za tice, ali kakor imajo grelné sobane i. t. d. to so vse naprave, katere pomagajo zljajševati gorje siromakov po teh srečnih mestih. Osnovatelji teh res lepih naprav bodo gotovo imeli plačilo pred Bogom! Ker pa je mesto in dežela nekaj dvojnega, je treba deželo malo bolj ogledati. Kakor so v mestu ubogi in bogati, tako so tudi na deželi. Pa kakor na deželi prav bogatih skoraj ni, tako manjka večidel tudi čisto ubogih kakor po mestih v pravem pomenu. Veča ko je bogatija, bolj se siromaščina pri nji šopiri. Na deželi pa ni tako hudega razločka v imetji, ali če hočete, na deželi so vsi — ubogi z malimi izjemami. Kje pa bi se znašle dobrodejne roke, da bi v ti meri, neprenehoma darove darile? Neprenehoma, ker hujša je potem odvada! Tem napravam po deželi jaz ne prorokujem dolgega obstanka, ker so tako težko izpeljive, a po mojem mnenji jih tudi ni potreba, da ne rečem: bile bi škodljive! Kdor deželana pozna, mi bode verjel. Bodo li stariši takih otrok radi tega pridnejši, bolj štedljivi? Ne! Bodo otroci radi tega boljše živeli? Tudi ne, ker jim potem doma stariši južne ne shranijo. Saj si v šoli jedel! In če ne dosti?! — Ali kdo misli, da so taki stariši kje, ki otrokom celi dan jesti ne preskerbijo? Radi pa taki stariši mislijo, da jim morajo drugi otroke uzderževati, ter se

stoletjih po naravnem razvoji našega jezika vterdila in katerih ne bodo krajevne razlike v govoru spodrinile.

Kakor drugod, je tudi še v našem kraju dosti takih, ki Te ne poznajo in tedaj Tvojega blaga niti hvaliti niti grajati ne morejo. Pa duh, kateri iz Tebe veje, katerega namen je pospeševati napredek v omiki sosebno po šoli, bo tudi naš kraj probudil k novemu duševnemu delovanju. Vsaka dobra reč potrebuje časa.

Kakor smo do zdaj tukaj precej mirni bili, ker je vsak le za se delal, če ni praznoval, tako nam zanaprej ne kaže družega kakor posnemati zavedne in delavne gg. učitelje v drugih krajih, če nočemo v kratkem času daleč zaostati.

Treba je le, da se dva ali trije delavni učitelji zedinijo, posamezne spodbujajo, raztresene moči združujejo in k delavnosti napeljujejo, potem se sme celi šolski okraj v kratkem živahnega duševnega gibanja in dobrega vspeha pri odgoji in poduku nadjati, kar daja posamezniku pogum, domačim ponos, zunanjim pa lep izgled v posnemanje.

Postonjski okraj. (Malo statistike v nár. šolstvu našega okraja.) Postonjski šolski okraj, obsežajoč sod. okraje: bistriški, postonjski, senožeški in vipavski — torej ozemlje prostrano in dokaj siromašno — vendar ima največ nár. šol na Kranjskem. Notranjci so zavedni, probujeni, zato pa tudi vneti za šolstvo in izomiko svoje déce: vkljub v obče med njimi vladajoči révi in bedi vendar žertvujejo dokaj novcev za národno prosveto.

Toda, oglejmo si malo naših šol število!

Šolski okraj postonjski šteje 3 štirirazrednice (v Postojni, Senožečah in Vipavi), jedno trirazrednico (v Trnovem), dve dvorazrednici (v Hrenovcah in Knežaku) ter 29 jednorazrednic (v Budanjah, Colu, Gočah, Košani, Lozicah, Nadanjem selu, Matenji vasi (Št. Jvan), Orehku, Ostrožnem brdu, Podkraju, Podragi, Planini, Postenji, na Premu, Razdrtem, Slapu, v Slavini, Sp. Semonu, Studenem, Suhorji, Šenpetru, Šturiji, Št. Vidu, Ternji, na Ubelskem, v Verbovem, Vrabčah, Vremah in Zagorji), — za vsem torej 35 učilnic z 48 razredi.

Poučevalo pa je 48 uč. moči in sicer 6 nadučiteljev, 25 učiteljev, 10 suplentov in 7 učiteljic. Izmed učiteljev ima 20 sposobnostni izpit, 11 le zrelostni, 7 pom. učiteljev pa se ne more izkazati z nobenim uč. spričevalom. Od učiteljic imate 2 izpit sposobnosti, ostale pa le maturitetni.

Sistemiziranih bilo je tedaj koncem minulega leta 48 uč. služeb. Med temi so bile 4 s plačo I. razreda (fr. 600), 12 s plačo II. raz. (fr. 500), 10 s plačo III. raz. (fr. 450) in 14 s plačo IV. raz. (fr. 400).

Armin Gradišnik.

Slovstvo.

Zgodovina slovenskih literatur. V St. Peterburgu prišla je ravno na svetlo Istorja slavyjanskih literatur v dveh knjigah. Spisala sta jo Aleksander Nikolajevič Pypin in Vladimir Danilovič Spasovič. Zadnji je izdelal zgodovino poljskega slovstva, vse drugo je delo Pypinovo. Važno je delo tim

bolje, ker do sedaj še nismo imeli takega, katero bi obsegalo vse Slavne. Le velikoruske književnosti ni v tih dveh knjigah; o njej piše Pypin posebno delo. Že predno je prišla na svet druga knjiga ruskega izvirnika, nam je podala knjigarna F. A. Brockhausa na Lipskem (Leipzig) nemšk prevod izdelan od Traugott Pech-a. Ta obsega zgodovino slovstva bolgarskega, srbsko-hrvaškega, slovenskega, južno-ali maloruskega in rusinskega. Radostno pozdravljamo tudi nemški prevod, kmalu bo gotov tudi drugi del, ker pri nas Slovencih znanje ruskega jezika še ni tako razširjeno, da bi nahajali mnogo ljudi, kateri morejo čitati izvirnik. Priporočamo toraj knjigo vsim onim, kateri se zanimajo za duševno delovanje svojih bratov, gotovo se bodejo naučili veliko lepega iz nje.

F. H.

Novice in druge stvari.

O stanju šolstva na Štajarskem v letu 1880. (Konec.) Na 738 javnih šolah in 14 šolskih podružnicah z 1478 razredi in 40 paralelkami je podučevalo: 361 nadučiteljev (med njimi nekteri, ki še niso formalno poterjeni) 491 učiteljev, 254 podučiteljev, 129 pomožnih učiteljev (suplentov), 5 nadučiteljic, 43 učiteljic, 211 podučiteljic, 10 pomožnih učiteljic, skupaj 1505 oseb. Ker se potrebuje za vsem 1529 učiteljskih moči, jih je manjkalo le 24.

Učiteljev je imelo 939 spričala sposobnosti, 180 zrelostna spričala, 123 bilo je brez spričal; učiteljic: 162 sposobnostna spričala, zrelostna spričevala 115, a 5 jih spričal ni imelo. 1378 oseb je imelo postavno sposobnost, toraj 115 več kakor lani.

Veronauk na ljudskih in meščanskih šolah je podučevalo 852 od cerkvenih oblastnij umeščenih učiteljev.

Na 470 šolah učile so se ženska ročna dela. Učiteljic za ta dela bilo je 387. Telovadili so v 607 šolah; 421 ima za telovadbo ugodnih prostorov, 223 pa tudi pripravo za telovajo.

V sadjereji se je podučevalo na 390 šolah, v čebeloreji na 84, in sviloprejestvu na 30 šolah.

Šolske bukvarnice ima 608 šol, in skupaj 42.554 knjig, za 4983 več kot lani. Okrajne bukvarnice za učitelje nahajajo se v vseh 67 šolskih okrajih: število knjig znese 20.443.

Od 1. septembra 1879 do 31. avgusta 1880 je bilo iz deželnega šolskega zaklada izplačano: a.) letnih plač, službenih doklad in remuneracij za pomožne učitelje in učiteljice ročnih del 851.516 gl. 98 kr, b.) starostnih doklad 45.889 gl. 12½ kr. c.) odškodnin za učitelje, ki so podučevali več kakor postava zahteva 924 gl. 39 kr, d.) podpore 1.225 gl, e.) za okrajne učiteljske knjižnice 3.377 gl. 61 kr, f.) okrajna učiteljska zborovanja 2.392 gl. 35 kr. g.) raznih otroškov 1.794 gl. 5½ kr, skupaj 907.120 gl. 02 kr.

Pokojnin se je izplačalo iz štaj. pokojnin. zaklada v istem času a) učiteljem 41.332 gl. 12 kr. b.) učiteljskim vdovam 16.096 gl. 53 kr c) odgojevalnih doklad 4.634 gl. 84 kr. skupaj 62.061 gl. 49 kr.

Deželni šolski svet je imel 25 sej in rešil 8080 vlog. Okrajni šolski sveti imeli so za vsem 591 sej, ter rešili 32.038 vlog.

Okrajni nadzorniki so vsi skupaj nad tisoč dni nadzorovali jim izročene šole.

(Narodno šolstvo) v slovenjegrašem pol. okraji — šolski okraji Slovenjigradec, Mahrenberg in Šoštanj — v pretečnem šolskem letu. Število za šolo vpisanih otrok je bilo 5828, od teh jih je hodilo v više in ljudske šole 4011; 197 je bilo za šolo telesno ali duševno nezrelih ter je 1620 otrok brez vsega poduka ostalo. Javnih šol so šteli ti okraji 26; med temi je bilo 16 eno-, 5 dvorazrednic, 3 so bile tri- in dve štirirazrednici. V 15 se je podučevalo celodnevno, v ostalih poldnevno. V teh šolah je podučevalo 36 moških in 6 ženskih uč. moči; 29 jih je imelo izpit sposobnosti, 8 zrelosti, 5 ni imelo nobenega spričala. 28 g. duhovnov je podučevalo v veronauku. Telovadilo se je na 23 šolah ter podučevalo v ženskih ročnih delih na 16 šolah. 13 šol je imelo šolske vrte. V treh kmetijskih tečajih se je podučevalo 65 učencev. Razun tega se je podučevalo še v sadjereji na 12 v čebelarstvu na 4 in v sviloreji na 2 šolah.

Vspehi v didaktičnem oziru so bili na dveh povoljni, v 19. povoljni in manj povoljni v 1 šoli.

Tri okrajne bukvarnice obsegajo 939 bukev in 15 šolskih bukvarnic 500 zvezkov.

(„Bürgerschule“ dunajsko uč. društvo,) je vložilo pri državnem zboru prošnjo, naj bi se 126. § vojaške postave tako predrugačil, da bi imeli učenci srednjih strokovnjaških šol, kateri so se na kaki avstrijski tri-ali osemrazredni meščanski šoli izšolali, pravico služiti med enoletnimi prostovolci.

(Javna zahvala.) Prostovoljna godba konjiških tržanov pod vodstvom g. Serajnika je napravila 24. novembra pretečenega leta v gostilni g. Wallanda ples, ter je podarila čiste doneske (16 gold.) šoli z namenom, da se ubožnim otrokom oskrbi potrebno šolsko orodje. Ker je imenovana godba v to svrho že večkrat podarila šoli znamenite svote, smatra učiteljstvo konjiške šole za svojo dolžnost, vsem onim gospodom, koji so to podvzetje podpirali, izreči v imenu obdarjene mladeži najsrčnejšo zahvalo. Šolsko vodstvo.

Spremembe pri učiteljstvu.

Na sp. Štajarskem. G. J. Zadnik za učitelja iz Braslovč v Št. Pavel v savinjski dolini in g. Ivan Klopčič iz Kranjskega v Št. Peter (okraj Celje.)

Listnica.

Vsim blagim g. dopisnikom se zahvaljujemo za poslano. Pride.

Založnik M. Žolgar, urednik J. Lopan, tiskar Jan. Rakuš v Celji.

 Današnjemu listu je pridjana pesemska priloga.